

V. Glede **nemške in skandinavske književnosti** velja pri nas praviloma načelo, da ju čitamo v nemškem jeziku, zato jih ne omenjam na tem mestu; kvečjemu da bi se Björnsonove krasne kmetske novele za naše ljudstvo prevedle.

VI. Od **Slovanov** izločim Hrvate in Srbe, ker njihovo pripovedno slovstvo (Šenoo, Tomića, Gjalskega) čitamo lahko v njih jeziku. Samo glede srbskih narodnih pesmi bi bilo zelo želeli, da se tiskajo v latinici in postanejo tako dostopne tudi našim širšim slojem. Saj so vendar tako krasne, da je tudi celo Goethe že pred 100 leti njih krasoto spoznal in jih celo prevajal.

Od bolgarskega slovstva ne poznam nič, kar bi bilo svetovnoslavnega.

Zato pa bi tem nujneje poudarjal potrebo, da se obrne večja pozornost **češki literaturi**, posebno Svatoopluku Čehu, ki je znan po svojih krasnih zgodovinskih povestih, potem Vrhlickemu in njegovim izbornim novelam, dalje Jirasku, od katerega imamo sicer (dvakrat prevedene) »Pasjeglavce«, a bi tudi povesti »Proti vsem« in »Pobratimstvo«

zaslužili, da se prevedeta. Od romantičnega Zeyerja priporočam povest »Amis in Amil« in od Gabriele Preissove njene novele.

Iz bogate ruske literature bi priporočal za čimprejšnje prevajanje, oziroma obelodanjenje: Andrejev: »V megli«, Gogolja »Mirgorod« in »Mrtve duše«, Gorkega novele in povesti, posebno »Trije« in »Ilija«, Tolstojevi deli »Ana Karenina« in »Vojna in mir«.

NORADUNGIAN.

Ravnotako nujno je, da se prevedejo Turgenjeva »Otec in sinovi« (slovenski prevod, dokaj dober, je že pošel), Dostojevskega »Razkolnikov«, »Bratje Karamazov« in »Demon«. Tudi Puškinove povesti »Hetmanova hči« (ki je razprodana) ter epske pesnitve »Vjetnik v Kavkazu«, »Cigán« in »Tolovajski bratje« naj bi se prevedle.

Izmed Poljakov imamo Sienkievicza skoro v celoti preloženega, in tudi nekaj malega od E. Orzeszkove. Od slednje naj bi se vendar preložilo »Bene nati«, »Avstralci« in »Iskre«. Omeniti moram izmed modernih Przybyszevskega, enega najduhovitejših pisateljev, ki pa bo zanimal pač le literarne gurmande.

Iz svetovne literature, ki je onkraj velike luže v **Ameriki** vzrastla, je imenovati le humorista Mark Twaina in pa kot mladinskega pisatelja Cooperja, ki bi tudi zaslužil, da se prevede za naše mladinsko slovstvo. Ravnotako bi bilo želeli, da dobimo že vendar enkrat »Robinsona Cruzoe« v dobrem prevodu in primerni opremi. Semkaj spadajo tudi Bret Hartejeve kalifornske povesti in pa Jules Vernejeve fantastično-znanstvene povesti. Naši malčki so s primernim čtivom že precej dobro peskrbljeni, a naši odrasli mladini manjka vsepovsod primerneža in

zanimivega čtiva v slovenskem jeziku. — Kar sem tu omenil, ni in ne more biti popolno, ker je subjektivni okus povsod drug; zato pa sem namenoma izpustil one pisatelje, ki ugajajo bolj vsled tendence kakor vsled velikosti svojih del.

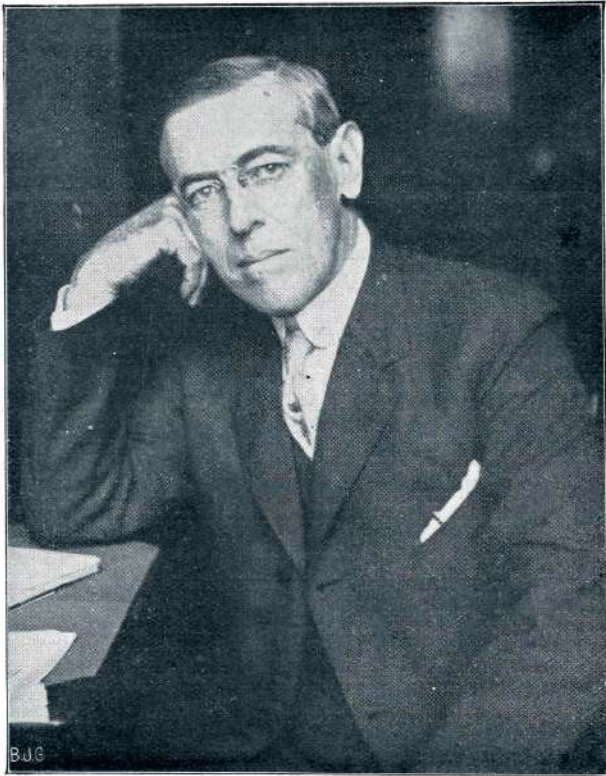
Organizacijo prevajanja si predstavljam takole, da bi vsi naši literarni zavodi in izdajatelji na podlagi določenega programa, ki bi ga za vsako leto v sporazumu med seboj razdelili, sami razpisavali oziroma oddajali prevode del, ki jih oni sami določijo, ne pa, da bi od slučaja do slučaja šele čakali, da pride kak predlog prednje. R. Gradovin.

K članku: Razstava za cerkveno umetnost v »Dom in Svetu« št. 2, l. 1913. V katalogu razstave cerkvene umetnosti je bilo moje ime tako čudno navedeno in vmešano, da jih je mnogo verovalo, da sem jaz započetak oltarja, namenjenega cerkvi sv. Duha. Mučno mi je, da se to mnenje še danes zavlačuje. Slikar Ferdinand Andri je avtor mozaikov; avtor oltarja pa meni popolnoma nepoznani arhitekt Holub. Torej jaz nimam ne pravice pa tudi ne želje biti v kakršnikoli zvezi s temi objekti. Kar se tiče cerkve sv. Duha, povem, da se je zavrгла moja osnova celokupnega. Kar je ostalo, je zastrupljen kompromis brez glave. Le kripta — vkolikor doslej gotova — je sad odkritosrčnega, neposrednega sporazumljenja med mano in iniciatorjem stavbe. Naj bo to rečeno v spomin, da so komiteji in vmešavanja velikih gospodov v takih zadevah, skoro brez izjeme, kar črvi najsilnejšemu deblu. Kako in od koča se cerkev zakončuje — odkar sem se jaz poslovil — tega ne vem.

Jos. Plečnik.

Naše slike. Rab. Med Kvarnerskimi otoki eden najodličnejših, ki obeta lepo bodočnost, je Rab. Že v stari hrvaški zgodovini je igral Rab svojo vlogo, in v beneških časih je bilo mesto Rab eno najvažnejših postojank na trgovski poti iz Vzhoda v Benetke. Bil je včasih pod hrvaškimi kralji, včasih samostojen, včasih podložen Benetkam, kakor je nanesla sreča, dokler ni z drugimi otoki prišel pod Avstrijo. Rab se odlikuje pred drugimi otoki po svoji vegetaciji. Gole skale utrudijo oko, ko potujemo ob sicer tako zanimivi in krasni dalmatinski obali. Rab sam ima še svoje gozdove, izborne vinograde in bujno južno rastlinstvo. S pridnim obdelovanjem se da narediti iz tega otoka pravi raj. Kakor je Kuppelwieser na prejšnjem zaničevanih in zapuščenih Brionskih otokih pred Puljem v kratkem času ustvaril svetovnoznan kulturo, tako bi se dala ob vsej naši jadranski obali ustvariti Riviera, ki bi se lahko kosala s francosko ali italijansko. Za Lošnjem je Rab vzbudil pozornost. Dunajska občina je na Rabu že zgradila zdravilišče in vedno pogosteje

¹ Besedilo v Katalogu se glasi: Altar und Altarwand für die von J. Plečnik (in Prag) entworfene Kirche zum heil. Geist in Wien (Ottakring). Gesamtkomposition von J. Plečnik und Ferdinand Andri in Wien. Altar entworfen von Adolf Holub in Wien, ausgeführt unter dessen Leitung von Oreste Bastreri in Wien (Marmorarbeiten) und H. Faustner in Wien (Metallarbeiten). Mosaik entworfen von Ferdinand Andri, ausgeführt unter dessen Leitung von der Tiroler Glasmalerei und Mosaik-Anstalt (Neuhauser, dr. Jele & Comp.) in Innsbruck.

PREDSEDNIK WILSON.

ga obiskujejo ne le potniki, ampak tudi letoviščarji in prezimovalci. Jako slikovito je mesto Rab ob koncu dolgega zaliva, stoječe na ozkem polotoku. Stavbe imajo seveda beneški značaj. Najzanimivejša je velika cerkev, sezidana v 13. stoletju z lepim glavnim oltarjem (glej sliko str. 92). Zvonik je 25 m visok in zgrajen baje celo že v 12. stoletju. Prijetni so izprehodi iz mesta po otoku, ki je dolg 22 km in ki meri na najširšem kraju 9 km. Poldružo uro od mesta Raba na zadnjem koncu zaliva stoji samostan svete Evfemije (str. 81). Na samostanskem vrtu se vidi najsevernejša pod milim nebom rastoča datljeva palma, zasajena v l. 1805. Z vrhov na otoku je najimpozantnejši pogled na velikansko skalnato steno divjega Velebita, ki sega od Senja do Zadra. — Kar se je toliko časa zdelo neizvršljivo in je stalo toliko žrtev, je doseženo: Človeška noga se je postavila na tečaj zemlje v snegu in ledu. »Dom in Svet« se je svoj čas obširno bavil s ponesrečenimi ekspedicijami na severni tečaj. Izkušnje prednikov so izučile naslednike. Peary je prišel na severni, Roald Amundsen je dosegel južni tečaj. V današnji številki prinašamo nekaj slik iz polarnih krajev, zlasti interesantni, še danes ne pojasnjeni severni svit. — Nekaj slik k **balkanski vojski!** Ker nobena vojskujočih se držav nima posebno razvitega vojnega brodograja, se je vojska z malimi izjemami vršila na kopnem. Bolgarska ima le nekaj torpedovk in manj raznih ladij, o vojnem brodograju se more govoriti le pri Turčiji in Grški. Grkom je brodograju služilo za obsedanje otokov, ki se jim je posrečilo brez ovir, ker je turško brodograju vezano na Carigrad in na Dardanele. Namen turškega brodograja je trojen: Braniti mora Grkom vhod v Dar-

danele, prevažati turško vojaštvo in z morja podpirati s svojim topništvom akcijo armade na kopnem. Sicer maloštevilno turško brodograju se je poizkusilo v vseh treh nalogah. V bojih je pa ladja »Hamidije« bila že nevarno poškodovana, in poizkus, Enverbejeve vojake izkrcati pri Šarköju in postaviti Bolgarom v hrbet, se je popolnoma ponesrečil s težkim porazom Turkov. Bolgari pa pridno rabijo zrakoplove, ne manjka jim drznih pilotov, ki se pogumno vzpno v zrak in z višave izslede v zakopih skrite sovražne postojanke. Aeroplani so jako pripravi za poizvedovanje. Dvignejo se visoko v zrak nad sovražno trdnjavo in od zgoraj fotografirajo sovražnikove pozicije. S tem dobi topništvo gotove cilje in poveljniku je mogoče razporediti svoje čete za napad. Zrakoplovec Karančev, ki mu na naši sliki (str. 116) čestita general Jankov po takem drznem poletu, pa ni bil vedno tako srečen. Kmalu nato so ga zadele v zraku turške krogle in je priletel mrtev na zemljo. — Minister za zunanje zadeve Noradungian (str. 117), po svojem pokoljenju krščanski Armenec, je postal žrtev Enverbejevega napada na vladu. Sicer je rešil svoje življenje, a je moral odstopiti. Ni pa izključeno, da sedanja mladoturška vlada kmalu pade, ker je v vojni ravno tako nesrečna, kakor je bila njena prednica, in tedaj utegnejo zopet staroturki priti na krmilo. Albanija sicer nima določenih mej, a vsaj formalno so jo že oklicali za samostojno. To je storil Ismail Kemal (str. 110), ki se je skrivaj na parniku Avstrijskega Lloydja pripeljal v Albanijo in je tam v naglici oklical avtonomno Albanijo in sestavil provizorično vladu. — Združene države imajo novega predsednika. Dvoboj med Rooseveltom in Taftom se je končal s tem, da sta ostala oba na bojišču, predsedniški prestol pa je zasedel tretji — demokrat **Wilson**. Z Wilsonom pa pride čisto nov tip v belo hišo washingtonsko.

TELEFOTOGRAFIJA.

V desetih minutah brzojavljena slika iz Marsilja v Pariz.

Kajti Wilson je po poklicu učenjak. Na vseučilišču New Jersey je postal rektor in kmalu nato ga je ta demokratska država izvolila za predsednika. Kot načelnik vlade se je odlikoval po nepristranosti in nesebičnosti, ki se v Ameriki baje ne najde povsod pri oblastnikih. Wilsonov program je proti kapitalističnim izkoriščevalcem ljudstva. Še vsak predsednik zadnjih dob je nastopil s tem programom. A ko je prišel do moči, ni nobeden svojih obljub izpeljal. O Rooseveltu je znano celo, da je od trustov dobil denar za volitve, od istih trustov, proti katerim je grmel na ljudskih shodih! Pravijo, da je Wilson drugačen značaj, ki hoče pošteno izvajati demokratični program proti trustom in kartelom. — **Telefotografija** — zopet napredek na elektrotehniškem polju! Najprej so se le udarci prenašali po žici — to je navadna telegrafija. Potem so se prenesli zvoki — nastal je telefon: Sedaj se pa brzorejajo slike — in to je telefotografija. Na oddajni postaji gre igla čez slikano ploščo; večja ali manjša intenzivnost svetlobe se izrazi na električnem toku, ki se po žici prenese v daljavo, koder se isto ponavlja v obratnem redu. Električni tok tu na občutljivi plošči proizvaja sliko, ki popolnoma odgovarja oni, od katere prihaja. Slika (str. 119) je nastala v desetih minutah. Iznašli so že več načinov takega brzorejavanja. Videli bomo, kateri se bo najbolj obnesel. — **K stoletnici slavnega Watta** prinašamo tudi mi nekaj skromnih vrstic. Največji iz-

umi, ki so povzročili cele obrate v ljudskem življenju, so često nastali na preprost način, skoro slučajno. Tako je tudi mali James Watt v domači hiši pri obedu zapazil, da se par, ki se dviga iz kroga, ne da zadržati v loncu s pokrovom, ampak sili vun. Če pokrov pritiskaš na lonec, ga par s silo vzdigne in uhaja v zrak. Mali Jakec se pač ni z znanstvenimi nameni sukal okoli materinega ognjišča, a to, kar je opazil v mladosti, mu je dalo misliti celo življenje. Par, ki se dviga iz kroga, ima veliko večjo prostornino nego voda, zato se mora razširiti in s pritiskom odriniti vsako zapreko. To veliko silo treba samo vpreči v stroj, da se parna moč pretvori v gibanje. Tako je Watt iznašel parni stroj, ki je postal eden najvažnejših činiteljev novodobne kulture. Koliko parnih lokomotiv vleče dolge vrste vozov po železnih tračnicah, koliko velikanskih parnikov reže morske valove na vse strani sveta, koliko tovarn pošilja iz visokih dimnikov debele oblake v ozračje! Koliko milijonov konjskih sil se danes uporablja iz parnih strojev, in koliko milijonov ljudi ima svoj zasluzek od njih! Devetnajsto stoletje se je po pravici imenovalo *st o l e t j e p a r a*. Dvajseto stoletje je paru sicer že ustvarilo konkurenco (hidroelektrične naprave, Dieslovi motorji itd.), a brez dvoma bo par obdržal svojo prevladajočo važnost, dokler bodo na razpolago človeštvu zemeljske zaloge premoga.

WATTOV PRVI POIZKUS S PAROM.